

Medemblik en de internationale handel in slachtvee

In deze tweede bijdrage over de rol van Medemblik in internationale handelsstromen wordt dieper ingegaan op de import van ossen. De magere ossen waren afkomstig uit Sleeswijk-Holstein en Denemarken en werden in en rondom Medemblik vetgemest voor de slacht.

En zoals met vrijwel alle importgoederen het geval was, moest over het in Medemblik aangevoerde vee belasting worden betaald. De belastingheffing voor de ossen is ook wel aangeduid als 'beestentol'. De vet gemeste ossen werden op tal van veemarkten verhandeld tot in Brabant aan toe.

Ossenimporteurs betalen belasting; de beestentol

Belastingheffing, zo weten we, kent vele vormen en bestaat al duizenden jaren. Ook van Medemblik is bekend dat er reeds in Middeleeuwen vormen van belastingheffing bestonden. Een bekende vorm was de tiendheffing. We kennen deze heffing ook uit vermeldingen in het Oude Testament. In het boek Leviticus 27:30 staat letterlijk 'tienden des lands'. Het tiendrecht was vooral een agrarische heffing die niet alleen op graan maar ook op andere akkerbouw- en tuinbouwgewassen betrekking had. Reeds in 753 draagt de Frankische koning Pippijn III het Medemblikker tiendrecht over aan de Utrechtse bisschop van de St. Maartenskerk.¹

Ruim 400 jaar later (1288) komt het Medemblikker tiendrecht in handen van de graaf van Holland. De graaf inde de tienden niet zelf maar heeft deze vanaf het begin verpacht. Ook zijn de Medemblikker tienden nogal eens aan de slotvoogd of kastelein van Medemblik geschonken. Op deze wijze kon deze lokale bestuurder zijn onkosten bestrijden die anders ten laste zouden komen van het centrale gezag.²

En over onkosten gesproken; de graven van Holland waren, sinds hun aantreden, voortdurend op zoek naar geld om hun stijgende kosten van huishouden, administratie en oorlogvoering te dekken. Bij het dekken van uitgaven speelden belastinginning, het vragen om beden (incidentele bijdragen) en het aangaan van leningen een grote rol.³ Met de onderwerping van West-Friesland aan het grafelijk gezag kreeg de regio naast bestaande afdrachten aan kerken dus ook te maken met nieuwe financiële verplichtingen aan het grafelijk gezag.⁴

Veelvoorkomend was de financiële tegenprestatie die de graaf eiste van een verleend privilege aan een stad.

Zo werd het privilege van Hoorn om ossen en ander vee te mogen importeren gebonden aan een importheffing; de beestentol. Deze tol werd in 1389 van kracht. En niet alleen ging het zo in Hoorn. De beestentol was een wijd verbreid belastinginstrument van de graaf.

Waar belastingregels gelden is ontduiking meestal niet ver weg. Dat laatste werd ook geconstateerd door de rentmeester-generaal waar het de import van ossen betrof. In 1599 en 1601 was vastgesteld dat de *'Deenen ende Eydersche', comende 'door bet Vlije ofte noortstroomen te scheepe'* met hun *'ossen ende beesten'* ook naar Medemblik en naar Enkhuizen getogen, waar ze geen tol hoefden te betalen en waar door de bouw van stallen in goede accommodatie was voorzien.⁵

Deze gang van zaken betekende verlies aan inkomsten van de twee tolcollecteurs in Hoorn. Zij hadden namelijk de beestentol van Hoorn voor een fors bedrag voor een driejaarlijkse periode (1598-1601) gepacht. Aanvankelijke verzetten Hoorn zich tegen de instelling van de beestentol in Enkhuizen en Medemblik, maar ging overstag toen de generaal-rentmeester een deel van de tolinkomsten restitueerde aan zowel de collecteur als aan de weduwe van de andere, inmiddels overleden, tollenaar.⁶

Kort daarop verzocht de rentmeester-generaal Enkhuizen en Medemblik een collecteur van de grafelijkheid in hun steden toe te laten om de beestentol te innen. De reden ervan werd in de grafelijke rekening van 1602 toegelicht. De situatie was zo dat *'overmits boe langer hoe meerder veel ossen tot Enchuisen ende Medemblicq mede aencomen ende aldaer gestalt, vercoft ende affgescheept ofte affgedreven worden, sonder tot Hoorn te coomen, waerdeur geschapen ware de voorsz tholle te nijet te gaen'*.⁷

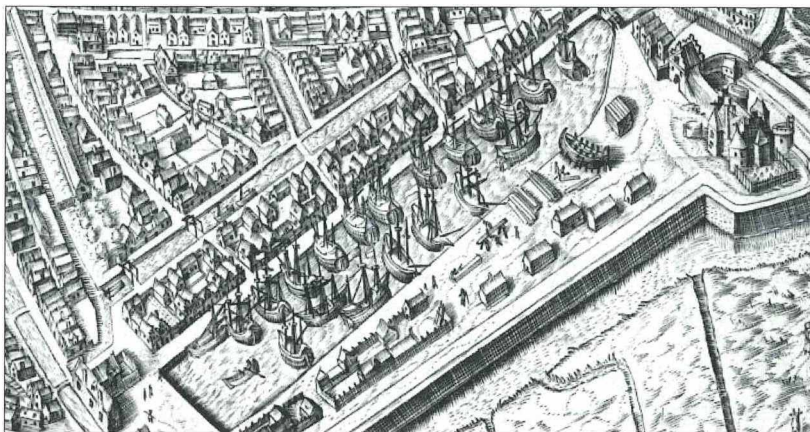
De ontvanger van de beestentol in Medemblik heeft het in de eerste jaren van de 17^e eeuw niet bepaald druk gehad want pas in 1607 zien we tolinkomsten terug in de grafelijke administratie.⁸ Het tolrecht (en de daaraan verbonden inkomsten), dat voorheen aan Filips II als laatste graaf van Holland toekwam, werd in 1601 door de Staten van Holland toegeëigend. Het tolsysteem onderging daarmee ook een verandering. De tol werd niet langer geïnd door een pachter, maar door een ambtenaar die voor zijn diensten een salaris ontving. Vanaf 1601 komen we in de rekeningen dan ook lange tijd geen vastgestelde jaarlijkse pachtbedragen meer tegen. De tolobbrengsten weerspiegelen sindsdien beter de jaarlijkse fluctuaties in de aanvoer van vee.⁹

Aanvoer van slachtossen in de Oosterhaven van Medemblik

Hoewel de vetweiderij als agrarische activiteit al in de 15^e eeuw in en rondom Medemblik voorkomt, zoals hieronder nader zal worden toegelicht, is het opvallend dat de aanlanding van importossen in Medemblik pas aan het begin van de 17^e eeuw wordt gereguleerd door de instelling van de beestentol. Hiervoor is al gewezen op het feit dat er ten opzichte van Hoorn in Enkhuizen in Medemblik steeds meer slachtvee werd aangeland vanwege goede ontvangst- en afhandelfaciliteiten.

Als we ons op Medemblik richten, kan het haast geen toeval zijn dat de aanvoer van vee in het verlengde ligt van het beschikbaar komen van de Nieuwe of Oosterhaven. Hoewel men reeds in 1577 met de aanleg begonnen was, liep de voltooiing de nodige vertraging op. Pas aan het eind van 1589 kon men beschikken over deze nieuwe havenfaciliteit.¹⁰ De Nieuwe of Oosterhaven zien we ook prachtig afgebeeld op de kaart van Paulus Utenwael uit 1599.

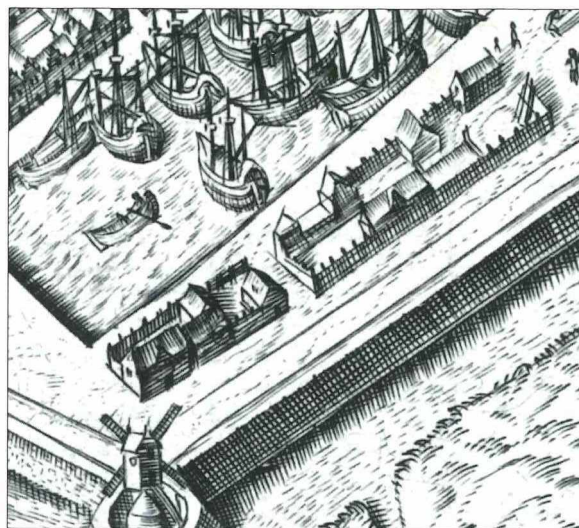
De kaart van Utenwael wordt algemeen als betrouwbaar aangemerkt. De details met betrekking tot straten, bebouwing, bruggen, molens en waterpartijen kloppen allemaal vanuit historisch perspectief. Dat geldt ook voor de haven met de daaraan gelieerde activiteiten zoals werven en lijnbanen.

Afb. 1: De Nieuwe of Oosterhaven van de stadsplattegrond van Utenwael uit 1599.

Maar we zien ook een detail dat een relatie vertoont met het onderwerp van dit artikel en met de hiervoor beschreven in 1602 gedane constatering dat er in Medemblik steeds meer sprake was ontduiking van de beestentol van Hoorn vanwege een toenemende aanlanding van importvee.

En om zulks mogelijk te maken dient de haven te beschikken over een daarop toegesneden accommodatie. Vergroten we nu het zuidwestelijk deel van de Nieuwe of Oosterhaven, zoals afgebeeld door Utenwael, dan zien we op afbeelding 2 iets interessants.

Afb. 2: Uitsnede zuidwestelijk deel van de Nieuwe of Oosterhaven van de stadsplattegrond van Utenwael uit 1599.

De twee omheinde en langwerpige complexen lijken niets anders zijn dan ontvangst- en stallingsaccommodaties van ontscheept en voor de verkoop bestemd vee. De kraalvormige en nagenoeg gesloten structuur kan moeilijk in verband worden gebracht met de aangrenzende scheepbouwactiviteiten. Hier zijn dus naar alle waarschijnlijkheid de Deense en Noord-Duitse ossen aan land gebracht, tijdelijk gehuisvest in afwachting van verder transport naar de weidegronden rondom Medemblik.

Het importvolume van de overzeese ossen

Kunnen we iets zeggen over de hier aangevoerde aantallen beesten? Ja, op grond van de bewaard gebleven rentmeestersrekeningen (De opbrengst van de beestentol dus!) van de Staten van Holland kunnen deze aantallen bij benadering worden berekend (zie tabel 1). Overigens past hier wel een kanttekening bij. De registreerde opbrengst van de beestentol was namelijk een optelling van een drietal verschillende toltarieven.¹¹

Voor geïmporteerde ossen gold een toltarief van $\frac{3}{4}$ stuiver per dier. Voor de ossen die vanaf de oostzijde van de Zuiderzee en vanuit Friesland werden aangevoerd rekende men een tarief van $\frac{1}{4}$ stuiver per dier.¹²

Een derde inkomstenpost, die onder de totaalopbrengst van de beestentol werd geadmistreerd, betrof de zogenoemde roertol. Er was namelijk vastgelegd dat voor ieder schip dat vee aanvoerde tol betaald moest worden. Dat tarief was op $\frac{3}{4}$ stuiver bepaald.¹³ De voornoemde rentmeestersrekeningen, met daarin de totaalopbrengst van de beestentol, beginnen voor Medemblik in 1607 en eindigen in het jaar 1722.¹⁴

De tolinkomsten waren in het midden van de 17^e eeuw op z'n hoogst, daarna was de hoofdstroom van het importvee naar het zuiden verschoven en met name naar het machtige Amsterdam.¹⁵ Met deze ontwikkeling waren Hoorn, Enkhuizen en Medemblik niet langer de plaatsen waar jaarlijks de meeste schepen afmeerden met vee dat van buiten Holland werd aangevoerd. Ze verloren daardoor hun status als de officiële inningsplaatsen van de beestentol.¹⁶

Op basis van de geregistreerde tolinkomsten, het toltarief en het gemiddeld aantal ossen dat per schip werd aangevoerd¹⁷ kunnen we bij benadering de aantallen ossen berekenen dat jaarlijks in Medemblik werden aangevoerd. Gemakshalve gaan we uit van Deense overzee aangevoerde ossen en geen ander vee. Van Enkhuizen is namelijk bekend dat de daar aangevoerde ossen vrijwel allemaal vanuit Denemarken en van overzee werden aangevoerd.¹⁸

Aangezien Medemblik als aanvoerhaven net zo gunstig gelegen was als Enkhuizen veronderstellen we dat de in Medemblik aangevoerde ossen eenzelfde overzeese herkomst hebben.

Bij onze berekening nemen we de jaren met de hoogste beestentol-inkomsten als uitgangspunt. Dat zijn: 1627, 1632, 1637, 1642 en 1647.

Tabel 1: Opbrengst beestentol, aantal ossenschepen en aantallen overzeese aangevoerde Deense ossen in Medemblik in elk vijfde jaar in de periode 1627- 1647¹⁾.

Jaar	Tol-opbrengst ²⁾	Aantal (geschatte) schepen ³⁾	Aantal (geschatte) ossen
1627	39	34	1020
1632	39	34	1020
1637	49	42	1260
1642	70	61	1830
1647	65	56	1680

- 1) De weergegeven data voor de periode 1627-1647 zijn ook indicatief voor de niet vermelde jaren. De aantallen schepen en ossen zijn een inschatting op basis van de tolopbrengsten.
- 2) De tolopbrengst is weergegeven in ponden van 40 groten Vlaams. Elk pond bestaat uit 20 stuivers.
- 3) Uitgegaan is van een standaard schip met 30 ossen en een betaalde roertol van $\frac{3}{4}$ stuiver. Totaal verschuldigde tol van dit schip kwam dan uit op $30 \times \frac{3}{4} + \frac{3}{4} = 23\frac{3}{4}$ stuivers. Het aantal schepen is verkregen door de tolopbrengst om te zetten in stuivers en vervolgens door 23 te delen.

Zoals hiervoor reeds aangestipt verschaft Medemblik zich met de gerealiseerde havenuitbreidingen (1589 en 1631) aan het einde van de 16^e en aan het begin van de 17^e eeuw een goede uitgangspositie om meer en grotere schepen te ontvangen en af te handelen. Uit de inkomsten van de beestentol, zoals hierboven aangegeven, valt af te leiden dat met die havenuitbreidingen een gestage stroom schepen met importvee de Radboudveste aandeed.

Het aantal ossen dat jaarlijks in Medemblik werd aangevoerd varieerde in de periode 1627-1647 tussen de 1000 en 1800 stuks.

Bemoeienis van het stadsbestuur met de ossenimport

Nu we voor de eerste helft van de 17^e eeuw zicht hebben gekregen op de rol van Medemblik bij de import van ossen, kan de vraag gesteld worden welke rol het stadsbestuur daarbij heeft gespeeld. Van Enkhuizen is bijvoorbeeld bekend dat het stadsbestuur zich actief opstelde en de import van ossen ondersteunde met de bouw van stallen en standplaatsen.¹⁹ De aanleg van de Oosterhaven (en later van de Pekelharing- en Westerhaven) zal zeker een rol hebben gespeeld voor het scheppen van gunstige omstandigheden ten behoeve van de ossenimport maar zal eerder een bijkomend voordeel dan hoofddoel van deze uitbreidingen zijn geweest.

Als we de verslagen van Burgermeesters en Vroedschappen²⁰ erop naslaan en stilstaan bij belangrijke mijlpalen zoals havenuitbreidingen en invoering van de beestentol krijgen we wellicht een beeld hoe actief of hoe passief het stadsbestuur zich bemoeide met de ossenimport. Rondom de aanleg van de Oosterhaven (1577-1589) komen we in de verslagen geen enkele aanwijzing tegen die duidt op enige bemoeienis met de import van slachtvee.

De zeer waarschijnlijk aanwezige voorzieningen op de havenkade (zie afbeelding 2) zijn kennelijk tot stand gebracht zonder dat daarover overleg in het stadsbestuur diende plaats te vinden. Of deze betrokkenheid (toestemming/pachtafspraak?) is niet vastgelegd. Daarom mag worden aangenomen dat de opstallen particulier eigendom waren, zoals ook in Enkhuizen deels het geval was.

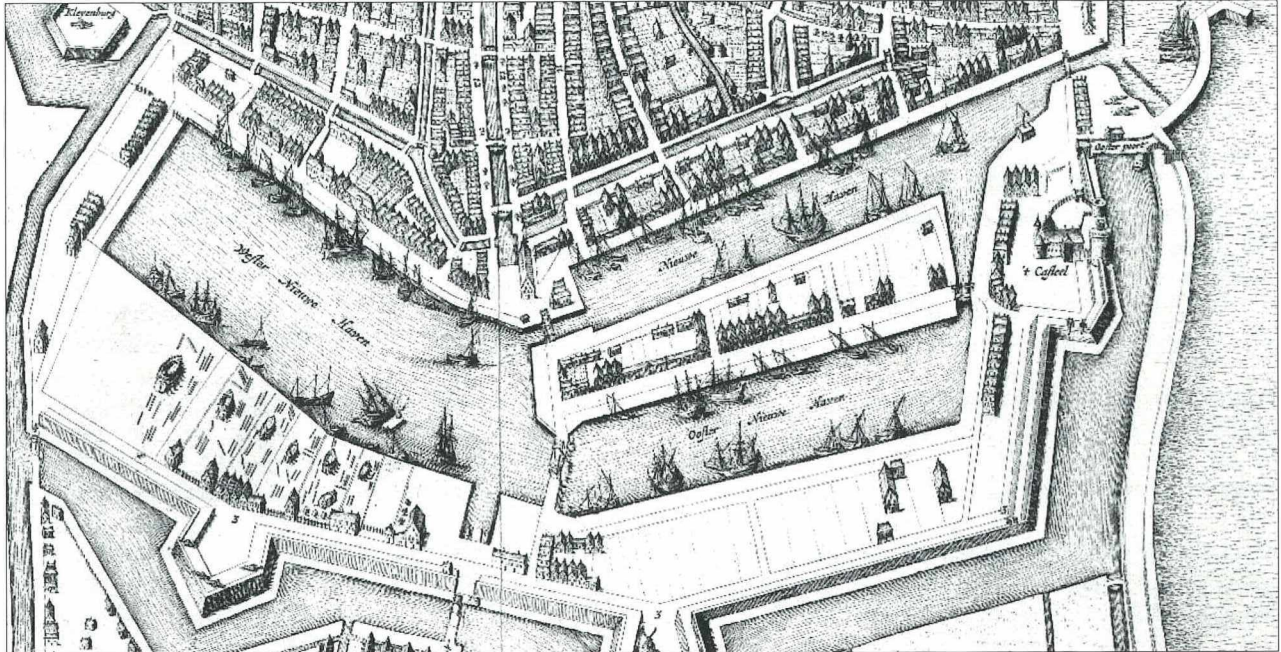
Een volgend moment van mogelijke bestuurlijke bemoeienis ontstond rondom de invoering van de grafelijke beestentol. In 1601 deed de rentmeester-generaal aan het stadsbestuur van Medemblik het verzoek om een collecteur van de grafelijkheid in de stad toe te laten om de beestentol te innen.²¹ De vroedschapsresoluties van 1601 zwijgen helaas in alle talen over dit verzoek.

Een derde moment waarop het bestuur van Medemblik haar betrokkenheid met de ossenimport kon laten blijken was met de havenuitbreiding in 1631/1632. Met de havenvergroting veranderde ook de gebruiksruimte op de kaden. De veestallen, zoals zichtbaar op afbeelding 2, pasten niet meer in de nieuwe haveninrichting en moesten letterlijk plaatsmaken voor andere gebouwen zoals we op afbeelding 3 kunnen zien.

Analysen we de vroedschapsresoluties in 1630 en 1631 dan blijkt opnieuw dat de import van ossen en de daarmee verband houdende havenoutillage geen onderwerp van bespreking is geweest.

Al met al kunnen we voorzichtig concluderen dat het ossenbedrijf in al zijn facetten in bestuurlijk oogpunt in Medemblik een marginale rol heeft gespeeld. De belangen die het stadsbestuur diende te bewaken of diende uit te bouwen hadden kennelijk weinig van doen met de agrarische sector. Die belangen waren eerder verbonden met andere economische, financiële en bestuurlijke aangelegenheden.

Welke gevolgtrekkingen kunnen we doen aan de hand van de gegevens uit de Enquête en Informatie? Geconcludeerd kan worden dat het afmesten van ossen in en rond Medemblik in de tweede helft van de 15e eeuw een bloeiende agrarische activiteit was.

Afb.3: Uitsnede van de plattegrond van Medemblik in 1657, getekend door Joannes Schagen.

Het vleesveehouderijbedrijf in en rond Medemblik

Nu we hiervoor de ossenhandel in een wat breder perspectief hebben besproken wordt het tijd om na te gaan wat we eigenlijk weten van de vleesveehouderij in en rond Medemblik. De belangrijkste bronnen hiervoor zijn de al genoemde Enquête en Informatie. De hierin opgetekende gegevens geven een beeld van de plaatselijke²² situatie rond 1500.

Beginnen we met de Enquête van 1494 dan laten de geïnterviewde vertegenwoordigers van Medemblik aan de commissarissen van de Staten weten dat het sedert de dood van Karel de Stoute (1477) als gevolg van allerlei onrust en krijgshandelingen allemaal wat minder is gegaan met de middelen van bestaan.²³ Werden voorafgaande aan de dood van hertog Karel nog zo'n 800 tot 900 vette beesten (ossen) op de Lucasmarkt van Haarlem aangevoerd, de jaren na zijn dood bedroeg dit aantal amper 50 stuks.

De Informatie van 1514 leverde weer een ander beeld op. De voornaamste nering in de agrarische sector is het weiden van ossen, zo laat men aan de commissarissen weten. Andere agrarische takken zoals het maken en verhandelen van zuivel blijft onbenoemd. Dit in tegenstelling tot het eerdere onderzoek waar men vanuit Medemblik gewag maakte van een bloeiende zuivelhandel op Deventer.

Aangenomen mag worden dat deze activiteit een sterke relatie heeft gehad met de vroege centrumfunctie van Hoorn rondom de import van ossen. Immers, de Oude Haven moet in die tijd onvoldoende geschikt zijn geweest voor de aanlanding van buitenlands vee. De aanwezigheid van Deense veehandelaren in Hoorn is een andere aanwijzing. En verder is het waarschijnlijk dat het afmesten van ossen, vanwege de slechte externe productieomstandigheden (slecht ontwaterde landbouwgronden), al veel eerder voor boeren en burgers met land²⁴ een manier was om met weinig arbeid een agrarische opbrengst te genereren.

De verkoop van het vleesvee op markten

Jaarmarkten²⁵ golden vanaf het midden van de 14e eeuw een belangrijk afzetkanaal voor vleesvee. De Haarlemse St. Lucasmarkt was voor de Westfriese vleesveehouders van groot belang om hun slachtvee aan de man te brengen. De markt begon op de avond voorafgaande aan de 18e oktober.²⁶

De uit West-Friesland afkomstige ossen werden ook op veel verder gelegen jaarmarkten aangeboden. Zo zijn verkooptransacties teruggevonden tussen ossenhouders uit Medemblik en Brabantse vleeshouwers. Deze transacties vonden plaats op de zogeheten Koudemarkt van Bergen op Zoom. Deze jaarmarkt begon op Allerheiligen - 1 november - en duurde enige weken.²⁷

Op afbeelding 4 is de jaarmarkt van Bergen op Zoom afgebeeld op een schilderij van Hans Bol. Links onder het midden van het doek zien we een koppel ossen dat wacht op een nieuwe eigenaar.

Op grond van het voorgaande kunnen we concluderen dat de ossenhouderij in en rondom Medemblik al in de late middeleeuwen een betekenisvolle agrarische activiteit was.

Afb. 4: De jaarmarkt op de Grote Markt van Bergen op Zoom. Fragment ontleend aan een schilderij (in kleur) van Hans Bol uit 1583.

Kijken we naar de bewaard gebleven verkoopcontracten van slachtrijpe ossen op de Koudemarkt van Bergen op Zoom dan komen we verschillende ossenhouders uit Medemblik tegen. Reeds in 1492 is er een Medemblicker ossenhouder, die in Bergen op Zoom ossen aan een vleeshouwer (slager) verkoopt. Deze Jan Wiggersz. van Medemblik verkoopt op 10 mei 1492 ossen aan vleeshouwer Jan Thomaess.

Op 29 november 1501 komen we een andere ossenhouder uit Medemblik tegen die zijn ossen in Bergen op Zoom aan de man brengt. Dit keer is het Richaerd Mathyssen, die een verkoopovereenkomst sluit met vleeshouwer Adriaen Moys.²⁸

Behalve de verkoop van ossen op jaarmarkten zijn er ook verkooptransacties bekend die buiten dit verkoopkanaal tot stand kwamen. Zo werden er in opdracht van de graaf van Holland in 1422 60 ossen aangekocht om zijn leger van proviand te voorzien. Bij deze transactie waren o.a. twee ossenverkopers uit Medemblik betrokken.²⁹

Met de later aangelegde nieuwe havens kon deze agrarische activiteit met name in de eerste helft van de 17^e nog verder worden uitgebouwd.

Wat herinnert in Medemblik aan de periode van de ossenhandel en vetweiderij

In veel steden en plaatsen herinneren straat- en marktpleinaanduidingen aan de eertijds bestaande ossenhandel in die stad of plaats.³⁰ In Medemblik zullen we tevergeefs zoeken naar zo'n aanduiding. Waar we de koe (Rookoesteg) en het paard (Paardensteg) wel terugvinden in Medemblicker steegnamen blijft de ooit zo belangrijke os onbenoemd.

Wellicht heeft een en ander te maken met het feit dat er in Medemblik nooit sprake is geweest van een specifieke markt voor ossen. De ossen die werden aangevoerd zullen waarschijnlijk van te voren besteld zijn door de plaatselijke afnemers.

Tot slot

We hebben gezien dat in de late middeleeuwen de productie en handel in slachtossen al een omvangrijke Europese activiteit was, mede dankzij ontstane handelsnetwerken. De groei van de steden stimulerende op grote schaal de vraag naar slachtvee.

De vroege ontwikkeling van Hoorn als marktplaats voor geïmporteerd slachtvee zal mede ontstaan zijn vanwege een omslag in het agrarisch grondgebruik. Doordat de omstandigheden te nat werden voor akkerbouw vond er geleidelijk een omschakeling plaats naar weidebouw en was er voldoende ruwvoer beschikbaar voor het afmesten van ossen voor de slacht.

Maar mede aan de hand van bewaard gebleven belastinginkomsten en andere bronnen is duidelijk geworden dat Medemblik haar partijtje heeft meegeblazen in de handel van slachtvee. De rondom Medemblik vetgemeste ossen werden op tal van vee-markten aan de man gebracht zelfs tot in West Brabant aan toe. Het is wel jammer dat er in Medemblik niets meer herinnert aan deze ooit zo bloeiende agrarische activiteit.

Ad Kamma

Bovenkarspel, augustus 2024

Geraadpleegde bronnen

Zie de uitgebreide literatuurlijst in het voorgaande artikel in de Jaaruitgave van 2023.

WFA - Westfries Archief, Hoorn.

OAM - Oud Archief Stad Medemblik (0715-01).

9-28 Resolutiën van Burgemeesters en Vroedschap, 1569 tot 1795.

Herkomst afbeeldingen:

Noord-Hollands Archief, Haarlem: 1, 2 en 3.

Museum het Markiezenhof, Bergen op Zoom: 4.

¹ W.F.M. Brieffies, blz.46-47.

² Idem blz. 48.

³ Zie voor een uitgebreide analyse van deze problematiek de dissertatie van W. Rops.

⁴ P. Noordeloos, blz. 51-67.

⁵ Gijsbers, blz. 493.

⁶ Idem.

⁷ Idem, blz. 493-494.

⁸ Idem, blz. 497.

⁹ Idem, bl. 494.

¹⁰ C.P. Schrickx, blz. 20-21.

¹¹ Uit onderzoek is vast komen te staan dat de tarieven van de beestentol over de periode 1389-1722 vrijwel gelijk zijn gebleven. Gijsbers, blz. 102.

¹² Daarnaast bestonden er ook aparte tarieven voor schapen en varkens. Aangenomen kan worden dat het bij deze dieren niet om grote importaantallen ging. Bovendien zijn er aanwijzingen dat al het in Westfrieze havens aangevoerde slachtvee van overzee kwam.

¹³ Gijsbers, blz. 418.

¹⁴ Over de periode 1647-1681 zijn geen gegevens van de beestentol gepubliceerd.

¹⁵ Amsterdam beschikte ook al vroeg over een ossemarkt. Deze werd op de Dam gehouden, maar werd reeds in 1485 verplaatst naar elders omdat het stadsbestuur de 'smerige handel' (varkens en ossen) niet langer op deze plek passend achtte. T. Bakker, blz.13.

¹⁶ Gijsbers, blz. 494.

¹⁷ Uit Deens onderzoek (zie Gijsbers blz. 490) kunnen we afleiden dat 30 ossen per schip in de 17^e eeuw een redelijke aannahme lijkt.

¹⁸ Gijsbers, blz. 113.

¹⁹ Gijsbers, blz. 258 en Willemsen, blz.32.

²⁰ OAM, 0715-01/03-10.

²¹ Gijsbers, blz. 257.

²² De dorpen: Oostwoud, Opperdoes en Wervershoof waren onderdeel van Medemblik.

²³ Vanaf het laatste kwart van de 14e eeuw worden de Hollandse economie ernstig gehinderd door oorlogsprikelen en machtswisselingen. In januari 1477 stierf hertog Karel de Stoute (1433-1477) wat een machtsvacuüm en derhalve politieke chaos veroorzaakte. Die onrust straalde ook uit naar de Nederlanden met als gevolg verstoring van de handel en hoge voedselprijzen. Een economische crisis was geboren. In Holland cumuleerde al die ellende in een opstand van het kaas en broodvolk (1491-1492). De hoge oorlogsbelastingen waren de onderliggende redenen.

Ook de Radboudstad ontkwam niet aan de algehele neergang. In de in Enquête van 1494 wordt vermeld dat de eertijds 'machtighe' vloot van 8 a 9 'grote schepen', die 'oostwaerts ende westwaerts plagen te varen' geheel was verdwenen.

²⁴ Gijsbers, blz. 231.

²⁵ Het in 1289 aan Medemblik verleende stadsrecht bevat ook het privilege om een 14 dagen durende jaarmarkt met marktvol te mogen organiseren. De opbrengst van deze tol viel aan de landsheer toe, maar in de praktijk werd deze tol in de meeste gevallen door het grafelijke gezag aan een lokale bestuurder verpacht.

²⁶ J. M. Sterck-Proot, blz. 90.

²⁷ <https://www.brabantserfgoed.nl/page/3325/de-paasmarkt-en-de-koudemarkt-in-bergen-op-zoom>.

²⁸ Slootmans, blz. 1226-1227.

²⁹ Gijsbers, blz. 35.

³⁰ In Enkhuizen bijvoorbeeld bestaat nog de straatnaam Deense Ossenmarkt.